
---

25. 2. 2010

SOCIOLOŠKA IMAGINACIJA (prosojnica 1)

- Avtor izraza: C. Wright Mills
- Je sposobnost, da hkrati preučujemo družbeno strukturo in življenja posameznikov (razumemo zasebne težave glede na javne probleme)
- Npr: brezposelnost, težave v partnerski zvezi, itd. Ljudje občutijo kot svoje zasebne težave, v celoti pa jih lahko razumemo le, če jih obravnavamo kot probleme, ki jih oblikujejo širše družbene sile
- Družbeni vzroki potrebujejo družbene rešitve (nezaposlenost čutimo kot zasebni problem, ker ko diplomiraš ne najdeš službe in se sprašuješ zakaj) ne moremo jo razumeti, če jo mislimo v okviru individualnosti, ampak jo moramo razumeti kot družbeno – Mills
- Večja je brezposelnost, manj smo za to krivi mi – individualisti
- Sociološka imaginacija: zakaj je temu tako?
- **Primer:** Zakaj mlajše ženske težje dobijo službo kot moški? Zgolj zaradi sposobnosti rojevanja. Čigav problem je to? Javni!
- Sociološka imaginacija zahteva hkratno preučevanje prepletanja treh medsebojno povezanih sil:
  - o Zgodovina družbe
  - o Družbene strukture
  - o Delovanje ljudi, njihovih biografij
- Kakšna je zveza med zasebnimi dogodki v življenju ljudi in širšimi družbenimi silami
- **Primer:** na kakšne načine lahko sociologija misli kavo?
  - o pitje kave je simbolno zaznamovano dejanje
  - o rituali, ki so povezani z njo, so marsikdaj bolj pomembni, kot kava sama
  - o osrednja jutranja rutina
  - o družbena aktivnost

- o vzpostavljanje medsebojnih odnosov
  - o povabilo za prijateljstvo
  - o dovoljena droga, ta odvisnost ni bolezen, je zaželena
  - o simboli globalizacije, svetovne trgovine, kršenja človekovih pravic (plačilo delavcev, otroško delo), uničevanja okolja (sekanje gozda)
  - o politično dejanje
  - o zavestno regulirana praksa življenjskega stila (pri etičnih potrošnikih, glasovanje z denarnico)
- sociologija ni samoumevna zadeva, vedno se sprašuje kaj se skriva zadaj, povezuje najbolj osebne stvari z družbenimi strukturami

4. 3. 2010

SOCIOLOŠKO MIŠLJENJE (prosojnica 2)

- kaj je sociologija?
  - o Je sistematično preučevanje človeške družbe
    - Iskanje splošnega v specifičnem
    - Iskanje »tujega« v »znanem«
  - o Postavljanje posameznika v družbeni kontekst
    - Durkheimova študija o samomorih
- **Primer:** družbena razlika med mladimi in starimi, kjer so starejši ljudje pojmovani kot obdobje nekoristnosti in bolezní, zato imajo malo moči in ugleda v družbi □ ni pomembna biologija sama, ampak njen pomen (glede na starost)
- »1. Modrost sociologije je, da stvari niso take, kar se zdi« - Peter Berger

PREDNOSTI SOCIOLOŠKEGA MIŠLJENJA

- Nenehno prespraševanje samoumevnega
- Razumevanje priložnosti in ovir, ki jih posamezniku daje oziroma postavlja družba (bolj kot razumemo igro družbe, boljši igralci smo, hitreje dosegamo cilje)
- Če vemo, kako družba deluje, smo manj pripravljeni sprejeti status quo in bolj za družbene spremembe

- Prepoznavanje družbenih **razlik**, **neenakosti**, in človeškega **trpljenja** (= oblike so: vojne, revščina, bolezni, ki so rezultat organizacije človeške družbe) in **kritičnost** do njih

PROBLEMI (PASTI) SOCIOLOŠKEGA MIŠLJENJA

- Sociologija je del hitro spreminjajočega se sveta
- Kemik preučuje dogajanje v epruveti, sociolog pa v njej živi (sociologi so del tega, kar proučujejo – težko izstopiš iz lastnega sveta)
- Napačne interpretacije in **samoizpolnjujoče se napovedi** □ sociolog navede da kriminal narašča, mediji to objavijo, ljudje nato začnejo ves čas ovajati in beleži se več kriminala

KAKŠNA BI DRUŽBA MORALA BITI? KAKŠNA DRUŽBA JE, KAKO DELUJE?

- Pravi način družbene analize je le čim večja znanstvena natančnost – teološka, metafizična, znanstvena ali pozitivna faza
- Teološka faza: posledica božje volje
- Metafizična faza: družbo ne gledajo kot nadnaravno, ampak kot naravno
- Znanstvena/pozitivna faza: misleci se posvetijo temu, kako družba nastane in kako se razvija (opazovanje, merjenje in eksperiment – Coutes □ doseže se objektivnost, natančnost in nepristranskost)

DRUŽBENE RAZMERE OB NASTANKU SOCIOLOGIJE

- Auguste Comte je avtor izraza sociologija
- Je francoski družbeni teoretik (1798-1857)
- Obdobje velikih družbenih, ekonomskih in tehnoloških sprememb
- Živel po francoski revoluciji, po industrijski revoluciji v Angliji in v začetku industrializacije kontinentalne Evrope
- industrializacija, urbanizacija, nove politične ideje, Toennesi, 1887: izginjanje skupnosti (nem. Gemeinschaft) na račun družbe (nem. Gesellschaft)
- **Weber, Parsens – TIHOTOMIJA (=IZPITNO VPRAŠANJE!!!)**

KAJ JE COMTE HOTEL?

- Vzpostaviti novo znanost v družbi, ki bo pomagala razumeti, kaj se z družbo dogaja in jo pomagala spremeniti v boljši družbo, t.i. **pozitivno družbo**
  - o Želel vplivati na stabiliziranje in reformiranje francoske meščanske družbe po francoski buržoazni revoluciji
- POZITIVNA DRUŽBA:
  - o Harmonična, red, hierharično vodena, urejena v skladu z razumom, pozitivna morala (ljubezen, delo in napredek, katerega ne bi ovirala religija)
- Socialna fizika □ sociologija

NALOGE SOCIOLOGIJE PO COMTU

- čim bolj naj se približa **spoznanjem** in **metodam naravoslovnih znanosti**, da bi dosegli čim večjo objektivnost, natančnost in nepristranskost
  - o razlage in preučevanja je treba postaviti na empirične tj. znanstvene temelje
  - o prednost naj ima induktivni način sklepanja – od posamičnega k splošnemu; najprej podatki, nato prideš do teorije (deduktivno = imaš niz idej ali teorijo in od tega sklepaš posamično ter iščeš podatke)
  - o išče na družbene zakonitosti – v naravi so naravni, v družbi so družbeni zakoni
  - o ko je teorija razvita, jo testiramo in nato so rezultati pravilni □ odkrili smo zakonitost človeškega vedenja
- omeji naj se na pojave, ki jih je možno objektivno opazovati in klasificirati
  - o naj se ne ukvarja z notranjimi pomeni, občutki, motivi; le ti se nahajajo samo v posamezniku in se jih ne da objektivno meriti
- znanstveno spoznanje mora biti praktično, koristno in uporabno. Znanost naj izboljšuje, krepi in stabilizira družbeni red.
  - o vzpostavitev vloge znanosti kot kritične samozavesti

POZITIVIZEM

- Comte – začetnik pozitivizma
- Danes pomeni: katerikoli sociološki pristop, ki temelji na splošno predpostavki, da lahko naravoslovne metode uporabimo za preučevanje družbe

- o Merjenje pojavov
- o Iskanje korelacij/vzročnosti/zakovitosti o človeškem vedenju
- o Vera v možnost objektivnega spoznanja (ločenost dejstev in vrednot)

EMILE DURKHEIM – SAMOMOR

- 1897: Samomor: sociološka študija
- Sociologija lahko bolje pojasni samomor kot psihologija, ki ga je razumela kot individualni problem, kot posameznikovo osebno zgodovino
  - o Če bi bila osebni problem (samomor) in ne družbeni, ne bi mogli najti vzorca; vendar vzorec se vedno najde
- Primerjalna analiza uradnih statičnih podatkov o samomorih iz različnih evropskih držav
  - o Države imajo stalne stopnje samomorov
  - o Med državami in družbenimi skupinami (spol, vera, status, družina) so razlike
  - o Stopnjo samomorilnosti določajo odnosi med posameznikom in družbo
- Tipologija samomorov:
  - o Egoistični in anomični (industrijska družba)
  - o Altruistični in fatalistični (predindustrijska družba)
- **Egoistični samomor:**
  - o Je posledica posameznikove nezadostne intergiranosti v družbene skupine in družbo kateri pripada:
    - Večja stopnja samomorilnosti v protestantskih okoljih kot v katoliških (katoliška religija bolj trdno podpira posameznika kot protestantska)
    - Večja stopnja samomorilnost med neporočenimi in med ljudmi brez otrok (le ti nimajo toliko odgovornosti za druge in se posledično nagibajo k egoizmu in samomorilnosti)
    - Večja stopnja samomorilnosti med moškimi kot med ženskami (moški imajo manj odgovornosti za druge kot ženske)
    - Med revolucijami in nacionalnimi vojnami je samomorov manj (skupni sovražnik med vojno poveže posameznike med seboj)
- **Anomični smomor:**

- o Dogajajo se, ko družba posameznikov ne uravnava v zadostni meri:
  - V obdobjih naglih družbenih sprememb, v stanju družbene anomalije
    - Večja stopnja samomorilnosti v času gospodarskih kriz in času hitrih gospodarskih vzponov
    - Večja stopnja samomorilnosti med brezposelnimi, kot med zaposlenimi
  - Ustrezna družbena integracija in regulacija lahko prepreči samomor
- Samomorilnost torej pogojujejo torej stopnje družbene integracije in družbene regulacije
- Samomor je DRUŽBENO DEJSTVO, ki ga lahko pojasnimo samo z drugimi družbenimi dejstvi (le ta pa niso odvisna od človekove volje)
  - o Družbena dejstva so načini delovanja, čutenja in mišljenja, ki so posamezniku zunanji in opremljeni z močjo prisile, zaradi katere ga nadzirajo

SAMOMOR KOT DRUŽBENO DEJSTVO V SLOVENIJI

- Leta 2007 sta imeli višjo stopnjo samomorilnosti od Slovenije v EU le še Madžarska in Litva
- Moški (ločeni in ovdoveli najpogosteje) vsakih 21 ur, ženske vsakih 71 ur naredi samomor
- Približno 3,5-krat več samomorov med moškimi
- Povprečno se naredi samomor na vsakih 16 ur
- Samomor poskuša narediti več žensk kot moških □ poskus samomora ni načrt da umreš, ampak klic na pomoč
- Povprečna starost, tistih, ki naredijo samomor, je 51 let, kar je 20 let manj, kot od osebe, ki umre naravne smrti
- Samomor je značilen za vsa življenjska obdobja
- S starostjo se samomor povečuje
- Samomor pri starejših ljudeh je posledica depresije
- Samomorilnost ni vseh območjih Slovenije enaka
- Več kot trikratne razlike v stopnji samomorilnosti med SV in JZ Slovenije

DEFINICIJE SOCIOLOGIJE

- Študij procesov človekovega združevanja
- Znanost o družbi
- Znanost o izvoru, zgodovini in sestavi človeške družbe
- Analiza strukture družbenih odnosov, sestavljenih iz družbenih interakcij med ljudmi
- Študij družbenega življenja ljudi in skupin, njihovih vlog v družbi glede na institucionalna pravila v družbenih procesih

11. 3. 2010

SOCIOLOŠKO RAZISKOVANJE (prosojnica 3)

DVE OSNOVNI NALOGI SOC. RAZISKOVANJA

- Sociološki pogled na svet
  - o Zadnjič: iskanje splošnega v specifičnem, iskanje tujega v znanem, postavljanje posameznika v družbeni kontekst
- Radovednost in kritičnost; iskanje odgovorov na vprašanja (ki so posledica soc. pogleda na svet)
- Kako sociologija misli?
- Vprašanje 1: Kako pojasniti vedenje mojega soseda?
- Vprašanje 2: Zakaj velike gosp. krize poganjajo ksenofobne in avtoritarne režime?
- Vprašanje 3: Zakaj marsikdaj vidimo v paru lepo mlado žensko in moškega, ki je starejši in precej manj lep?
- Katere tehnike zbiranja podatkov rabimo za naše odgovore?
  - o Intervju
  - o Anketa
  - o Analiza (časopisnega članka, medijev, pisma, el. Virov)
  - o Živimo v skupnosti, ki jo želimo raziskovati

RAZISKOVALNI PROCES: 3 VRSTE OSNOVNIH VPRAŠANJ

- Epistemološka oz. teoretična:
  - o Glavna pristopa:
    - Pozitivistični
    - Humanistični oz. interpretativni
- Tehnična:
  - o Merjenje in analiza
  - o Koga vključiti v raziskavo in kako (vzorec)
  - o Katere tehnike zbiranja uporabiti
- Etična in politična:
  - o V kakšne namene bo raziskava uporabljena, kakšne posledice lahko ima za nas, udeležence, družbo, ...
- Ali hočemo dejstveno »resnico« ali globoko razumevanje?

EPISTEMOLOŠKA/TEORETIČNA VPRAŠANJA – POZITIVISTIČNI PRISTOP

- Intelektualna dediščina: **Auguste Comte**
- Raziskovanje po zgledu **naravoslovne metodologije** □ pojave preštevamo, zanimajo nas mnenja in povezave pojavov
  - o Uporaba **kvantitativne** raziskovalne strategije; podatki v obliki števil (npr. ankete, statistika, številke)
  - o **Primer:** kakšno je vaše mnenje o spolnih odnosih med dvema odraslima osebama istega spola?
  - o **Analiza tega primera:** npr. koliko je česa, iskanje korelacij in vzročnosti
    - npr. ali je homofobija povezava z vernostjo, izobrazbo, dvomov v lastno spolno usmerjenost, ...
- Objektivnost raziskave □ brez vpliva subjektivnosti, kar je zelo težko
- Zahteva po ponovljivosti rezultatov
- Zahteva po objektivnosti
- Max Weber: ni verjel objektivnosti; menil je da raziskovalca vodijo pri izbiri tem njegove vrednote in interesi; tvoji osebni interesi vplivajo na to, katero področje boš raziskoval □ vrednotno relevantna tema obravnavana na vrednotno nevtralen način :

- o Sociologi ne bi smeli izrekati, kaj je v družbo slabo in kaj dobro
- Danes: vrednote vstopajo v vsako faz raziskovalnega procesa; cilj: **čim večja**, objektivnost, popolna objektivnost je iluzija
- Sodobna soc. ne verjame v vrednotno nevtralnost
- Ponovljivost:
  - o Drugi raziskovalci, ki analizirajo za nami naše podatke, dobijo enake rezultate kot mi
  - o Ali drugi raziskovalci zberejo podatke na podoben način, kot mi in dobijo enake rezultate

KRITIKA POZITIVISTIČNEGA PRISTOPA

- Kompleksnost človeškega vedenja ≠ natančno napovedovanje ni mogoče
- Ljudje se odzivajo na okolje ≠ prisotnost raziskovalca vpliva na rezultate raziskave (**Hawthornski učinek**)
- Družba se spreminja; kar velja danes, ne velja nujno jutri ≠ družbenih zakonov ni
- Raziskovalec je del družbenega/vrednotnega sveta, ki ga raziskuje ≠ vrednotna nevtralnost je njegov ideal
- Človek je simbolno bitje ≠ ni ga smiselno preučevati »od zunaj« - z naravoslovno metodologijo, ker simbolno razumemo le »od znotraj«
- **Primer:** astronomi lahko napovejo premikanje planetov, toda nasprotno od ljudi, kometi in planeti ne razmišljajo
- Na določen pojav ena skupina ljudi praviloma reagira na tak, druga pa na drugačen način ≠ **družboslovje**

EPISTEMOLOŠKA/TEORETIČNA VPRAŠANJA – INTERPRETATIVNI ALI HUMANISTIČNI PRISTOP

- Intelektualna dediščina: **Max Weber**
- Poudarek: na **razumevanju** in **interpretaciji** človeškega/družbenega delovanja
- Raziskovanje **motivov**, na katerih temelji človeško življenje in **pomenov**, ki ga svojemu vedenju pripisujejo ljudje
- Prepričanje o vrednotni zaznamovanosti raziskovanja in zavzemanje za egalitarno družbo (pazi, to ni več Max Weber!!!)

- Ljudje niso le odsev družbenih sil temveč ustvarjajo svoje življenje; na zunanje dražljaje se ne odzivajo avtomatično: pomen dražljaja najprej interpretirajo
- **Primer:** voznik zagleda rdečo luč, najprej mora ugotovi kaj pomeni zanj ta rdeča luč, in se šele nato odloči kaj bo naredil
- Uporaba **kvalitativne** raziskovalne strategije (besede, podobe, zapiski, pripovedi ...)

MERJENJE IN ANALIZA

- **Spremenljivka:** koncept/značilnost, ki ima lahko različne vrednosti, stanja:
  - o Spol
  - o Plača
  - o Kakovost življenja
  - o Mnenje o čem
  - o *Odvisna* – ki se spreminja (veselje do nakupovanja, materialni položaj posameznika, zdravje, sreča)
  - o *Neodvisna* – ki povzroča spreminjanje (spol, zdravstveno stanje, zdravje, sreča)
- **Merjenje:** proces, v katerem ugotovimo vrednost spremenljivke v določenem primeru
  - o Mnogokrat zelo različni načini merjenja iste spremenljivke (npr. zdravstveno stanje lahko merimo z različnimi vprašanji)
- **Zanesljivost:** če pri ponovljenem merjenju iste lastnosti, dobimo pri isti populaciji enake rezultate
  - o Pomembno: ista populacija, ista metoda, ista lastnost!
  - o Zanesljivo merjenje dobim vsakič, ko stopim na tehtnico in dobim iste rezultate
- **Veljavnost:** ko merimo to, kar smo se namenili izmeriti
  - o Podatki so lahko zanesljivi, a niso veljavni
  - o Tehtnica kaže različno težo; če pa ta tehtnica ves čas kaže 1 kg manj je rezultat neveljaven
  - o Neveljavno merjenje: ogledala, ki so v trgovini namenoma postavljene, da, ko se pogledaš, ti zožijo postavo
- Zanesljivost ni enako veljavnost!!!

- **Korelacija:** odnos, v katerem se dve spremenljivki (ali več) vzajemno spreminjata
  - o Korelacija med spremenljivkama ni enako vzročnost !!! (npr. občutenje sreče in samoocenitev zdravja)
  - o Korelacija je lahko navidezna (ang. Spurious v učbeniku)
  - o Pojav korelacije nam ne pove vzroka in posledice
- **Vzročnost:** odnos v katerem sprememba v eni spremenljivki povzroči spremembo v drugi
  - o **Primer:** dohodek na prebivalca vpliva na stopnjo rodnosti
  - o Trije pogoji:
    - Korelacija
    - Neodvisna spremenljivka je v času pred odvisno
    - Ni tretje spremenljivke, ki bi povzročala navidezno korelacijo
  - o Uporaba: za napovedovanje pojavov
  - o Problem: družbeni pojavi imajo številne vzroke: družbena stvarnost je zapletena in prepletena!!!

VZORČENJE

- **Populacija:** ciljna skupina raziskave
  - o Mladi od 15 do 29 let
  - o Kulturna društva
  - o Ženske, z manj kot srednješolsko izobrazbo, zaposlene v tekstilni industriji
  - o Člani in članice Zveze potrošnikov Slovenije
  - o Odraslo prebivalstvo RS
- **Vzorec:** del populacije
  - o *Ideal:* vzorec izberemo na tak način, da bomo lahko rezultate svoje raziskave posplošili na celotno populacijo □ verjetnostni vzorec
- **Verjetnostni vzorec (ang. Probability sampling):**
  - o Vsaka enota (oseba, organizacija, ...) v populaciji je imela vnaprej znano neničelno verjetnost, da je bila vanj vključena

- Potrebujemo seznam vseh enot + slučajno izbor
  - o Ugotovitve z vzorca lahko posplošimo na populacijo (vedno obstaja majhna verjetnost, da se motimo)
- **Neverjetnostni vzorec:**
  - o Vzorec, ki ne zadosti pogojem o vnaprej znani in neničelni verjetnosti
  - o Subjektivno izbiranje enot + včasih vključuje nekaj slučajnosti
  - o Ugotovitev z vzorca ne moremo (ne smemo!) posplošiti na populacijo
- **2 primera verjetnostnih vzorcev:**
  - o Enostavni slučajni vzorec □ **primer:** 1. Populacija vseh študentov in študentk FDV-ja, 2. Seznam vpisnih števil, 3. Metoda loterije
  - o Stratificirani slučajni vzorec □ **primer:** 1. Populacija vseh študentk in študentov FDV-ja, 2. Seznam vpisnih števil po letnikih (**letnik = statum**), 3. Iz vsakega letnika z vzorca slučajno izberemo določeno število vpisnih števil, 4. Velikost statuma je (lahko) sorazmerni velikosti letnika
    - Statum = pod – populacija: npr. letnik študija, spol, starostni razredi
- **2 primera neverjetnostnih vzorcev:**
  - o Kvotni vzorec:
    - Kvota = fiksno število oseb z določenimi značilnostmi, ki jo mora anketar vključiti v vzorec
    - Celotni kvotni vzorec odraža lastnosti določene populacije □ **primer:** SPOL: n = 100 štud. AS □ 80 ž. in 20 m.
  - o Snežena kepa (vzorčenje z dodajanjem):
    - Za izgradnjo vzorca uporabimo osebne stike, ki nam pomagajo vzpostaviti naslednje stike
    - Za raziskovanje »skritih«, težko dosegljivih skupin, družbenih manjšin

GLAVNE TEHNIKE ZBIRANJA PODATKOV

- EKSPERIMENT
- ANKETNA RAZISKAVA
- INTERVJUJI
- OPAZOVANJE Z UDELEŽBO

- SEKUNDARNA ANALIZA
- »DOKUMENTI ŽIVLJENJA« (sami)

EKSPERIMENT

- Najboljša ilustracija pozitivističnega pristopa
- »filozofija« laboratorijskega eksperimenta:
  - o Testiranje hipotez (hipoteza: nepotrjena trditev o odnosu med spremenljivkami)
  - o Raziskovalec nadzoruje pogoje, v katerih poteka eksperiment; testna + kontrolna skupina
  - o Raziskovalec poljubno operira z različnimi neodvisnimi spremenljivkami in opazuje njihov vpliv na odvisno spremenljivko (korelacija, vzročnost)
  - o Naravoslovje, tehnika, psihologija in socialna psihologija

ANKETNA RAZISKAVA

- Udeleženci raziskave odgovarjajo na vprašanja v popolnoma strukturiranem vprašalniku (vsem enaka vprašanja)
- Odgovori so praviloma podani vnaprej, anketiranec izbere najustreznejšega; po navadi tudi nekaj odprtih vprašanj
- Idealno: verjetnostni vzorci
  - o Anketna raziskava na celotni populaciji = popis
- Izpolnjevanje vprašalnika: anketar (na domu, po telefonu, ...) ali anketiranec sam (po pošti, online, v skupini, ...)
- Veliko število udeležencev (tudi 2500+)
- Veliko vprašanj → velike količine podatkov
- Analiza: kvantitativna, sofisticirane statistične metode

INTERVJUJI

- Srednja pot med anketno raziskavo in opazovanjem z udeležbo
- Spraševalec in spraševanec sta v neposrednem stiku, se pogovarjata
- Različne stopnje strukturiranosti pogovora
- **Delno strukturirani intervju:** vprašanja niso ubesedena vnaprej, imamo napisane samo teme, ki jih je treba nasloviti v vsakem intervjuju

- Individualni ali skupinski (fokusne skupine)
- Trajanje intervjuja: praviloma do dve uri
- Avdio/video snemanje
- Majhni vzorci, praviloma do 30 oseb, a tudi 100; praviloma neverjetnostni vzorci
- Diade (= intervju v dvoje), triade (=intervju v troje)
- Analiza: praviloma kvalitativna

OPAZOVANJE Z UDELEŽBO

- Osnovna antropološka metoda
  - o Najboljša ilustracija interpretativnega pristopa
- Življenje s skupino ljudi ter udeleževanja njihovih dejavnosti in opazovanje njihovega vedenja
  - o Omogoča razumevanje sveta s subjektivnega vidika oseb, ki jih preučujemo
  - o Omogoča nam, da ugotovimo kaj, po čemer nikoli ne bi vprašali
- Igranje dvojne vloge opazovalca in udeleženca je zelo zahtevno
  - o Če se preveč poistoveti z družbo, v kateri začasno živi in jo preučuje, rezultati raziskave niso objektivni, a vendar dobimo perspektivno in popolni pogled
- Online opazovanja z udeležbo (chat, zmenkarije preko neta, ...)
- Dolgotrajno raziskovanje (tudi po več let)
- Majhni in neverjetnostni vzorci
- Analiza: kvalitativna

OPAZOVANJE Z UDELEŽBO: PRIKRITO ALI ODKRITO

- Hawthornski učinek vs. Neetičnost raziskovanja brez soglasja udeležencev raziskave + vmesne stopnje (pretveza, da je raziskovalec »pisatelj«)
- Glavna pomanjkljivost odkritosti = vpliva na vedenje ljudi, ki jih preučujemo
- Prikrita udeležba: ko domnevamo, da nam raziskovanja ne bi dovolili, ali bi naše opazovanje zelo spremenilo njihovo vedenje
- Ne razkrijemo se v primerih trgovine z organi, preprodajalci, kriminalci, ...

SEKUNDARNA ANALIZA

- Raziskovalna metoda, v kateri uporabljamo že znane podatke:

- o Uradne statistike (SURS, UMAR, EUROSTAT, UN, WHO, FAO, Svetovna banka)
- o Zgodovinski viri, npr: župnijska dokumentacija (Peter Leslett je uporabljal to za ugotovitev, kako pogoste so bile v predind. Angliji nuklearne in razširjene družine)
- Zbirke raziskovalnih podatkov (npr. Arhiv družboslovnih podatkov – FDV)
- Uporaba uradnih statistik: prihranimo čas in denar za zbiranje, a tudi različni problemi:
  - o Nejasni primeri, npr: nesreče namesto samomorov
  - o Manipulacije: spremembe definicij → manjše število brezposelnih oseb od dejanskega, manjši javni dolg, ...
  - o Tehnični, npr: podatki prikazani po velikih skupinah namesto posamično, podatki združeni za več koledarskih let skupaj

RAZISKOVALNA ETIKA

- »tehnična« usposobljenost raziskovalca, raziskovalne skupine
- Spoštovanje svobode (prostovoljno, brez posledic, če zavrnejo) in informirano soglasje (kdo, kje, zakaj, kako, ...)
- Spoštovanje človeškega dostojanstva (razumeti, ne obsojati)
- Posluh za ranljive družbene skupine (mladoletni, bolni, ljudje z duševnimi boleznimi, invalidi, ...)
- Uravnoteževanje škode in koristi (boleče izkušnje, boleči spomini → ne drezamo, če boli; ustrezno usposobljen raziskovalec + možnost supervizije)
- Spoštovanje zasebnosti in zaupnosti (obljubiti in zagotoviti tajnost podatkov, skrbno ravnati z vzročnim seznamom in raziskovalnim gradivom, posebna previdnost pri publiciranju)
- Naši raziskovalni sklepi in predlogi lahko imajo pomembne politične posledice

POTEK RAZISKOVALNEGA PROCESA

- 1. Raziskovalni problem/tema
- 2. Sistematični pregled dosedanjih študij

- 3. Fokusiranje: hipoteza ali raziskovalna vprašanja
  - 4. Odločitev o raziskovalnem pristopu, strategij in tehnikah zbiranja podatkov
  - 5. Vzorčenje
  - 6. Zbiranje podatkov na terenu
  - 7. Analiza podatkov (kvantitativna ali kvalitativna) in interpretacija (povežemo s točko 2)
  - 8. Sklepi predlogi
  - 9. Pisanje in publiciranje
- ✓ **Sodobna sociologija: pozitivistični in interpretativni pristop se prepletata in prepletajo se tehnični podatki**
  - ✓ **Kombinacije intervjujev, anket, opazovanja z udeležbo, ...**

18. 3. 2010

MIKROSOCIOLOGIJA (prosojnica 4)

- Zgodbe o **divjih otrocih** – človeška narava se lahko izrazi šele s pomočjo kulture
- Problematičnost teorij o genskih vzrokih človekovega vedenja
- Volčji/divji otrok – 7-letna deklica Anna, zaprta na podstrešju do 5. leta – asocialna interakcija
- Kar imamo je za človekovo naravo rezultat kulture (hoja po 2 nogah, kompleksna čustva, kognitivnost, razum, ...)
- Geni nam o človekovem vedenju povedo bolj malo; kultura je pogoj, da začnemo govoriti, razmišljati, hoditi, ...
- Preučevanje dinamike manjših družbenih skupin vse do posameznika
- Osredotočenost na vsakdanje življenje, na specifične interakcije v majhnem obsegu
- Kategorije: človekovo delovanje, interakcija, pomen/smisel
- Teorije:

- etnometodologija
- fenomenološka sociologija
- simbolični interakcionizem
- Nakupovanje, druženje, pogovarjanje (specifična interakcija)

SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM

- Interakcija: delovanje med posamezniki
- Simbolični: Interakcija poteka pretežno s pomočjo jezika; jezik = sistem, ki je sestavljen iz simbolov
- Simbolični interakcionizem: teorija, ki vidi družbo kot rezultat
  - vsakdanjih vzajemnih interakcij med ljudmi in
  - pomenov, ki jih ti pripisujejo predmetom in dogodkom.
- Interakcionistični pogled hoče delovanje med posamezniki razumeti
- **Primer:** moški in ženska □ moški prižge svečo; kaj to pomeni?
  - Zmanjkalo elektrike
  - Obred – religiozni pomen
  - Rojstni dan
  - Intimno vzdušje, kot predigra v spolnem odnosu
  - Ugotovitev = treba je odkriti pomen, tako da ljudi vprašamo
- Pomeni niso nespremenljivi, vedno se ustvarjajo, razvijajo in oblikujejo
- **Primer:** soočanje z ljudmi: pomen = nevarnost, grožnja, ali pa pomen preoblikujemo, spremenimo, potrdimo
- Zakaj simbolični interakcionizem? Ker interakcija poteka s pomočjo govora, ki ima simbole
- Analiza interakcij v majhnem obsegu (manjše skupine)
- Raziskovalna strategija: kvalitativna; tehnike zbiranja podatkov: opazovanje, intervjuji
  - pomene z anketo težko ustrezno identificiramo in razumemo
- Začetnika: George Herbert Mead, Herbert Blumer

- Potem: Howard Becker, Fred Davis, Elliot Friedson, Erving Goffman in dr.

MAKRO VS. MIKRO PRISTOPI

- Sociološka teorija skuša **pojasniti**, kako in zakaj se ljudje obnašajo, medsebojno sodelujejo in se organizirajo na določene načine:
  - o Ključni navezni okvir **pojasnjevanja**
    - družbena struktura □ makro pristopi
      - posameznik je odsev delovanja družbenih struktur (npr. vrednot, družbenih vlog, razredov, institucij)
      - = **reaktivnost**
    - posameznikovo delovanje □ mikro pristopi
      - ljudje niso le stvaritve družbenih determinant, svoje življenje ustvarjajo tudi/predvsem sami
      - = **proaktivnost**
- Če hočemo stvarnost razumeti, moramo povezati mikro in makro skupaj
- Slika v prosojnicah:
  - o Mikro: kdo je kaj rekel, kako, kako se moški in ženske počutijo, kako razumejo svoja vedenja
  - o Makro: zakaj je taka situacija v družbi sploh možna? Zakaj se pogovarjajo moški in ženske, kako je to sploh možno, razlikovanje moških in žensk v tej družbi, hierhičen spolni red

DRUŽBENA KONSTRUKCIJA REALNOSTI

- Družbena konstrukcija realnosti ≠ "Tako pač je in tako je bilo vedno"
- Izraz *Družbena konstrukcija realnosti* vstopi v sociologijo z istoimenskim delom (1966) Petra Bergerja in Thomasa Luckmanna (1966)
  - o Je proces ustvarjanja, odkrivanja, razširjanja, utrjevanja in spreminjanja dejstev, znanj, resnice ...
  - o Je proces, v katerem ljudje ustvarjajo/konstruirajo realnost s pomočjo socialne interakcije.

- o Običajni človek družbeno konstruirano realnost praviloma dojema kot resnično in vanjo ne dvomi. In ta zanj resnični objektivni svet usmerja njegovo delovanje.
- Alfred Schutz – feministična sociologija
- **Primeri:**
  - o dedek Mraz je za otroke resničen, mi pa vemo da je družbeni konstrukt
  - o družbena konstrukcija bolezni: spat greš z določeno količino holesterola v krvi, zbudiš se kot bolnik
  - o družbena konstrukcija realnosti: ofemizem (prikrivanje, zmanjšanje pomena) □ smrt nedolžnih žrtev = kolekteralna škoda; dobre volje = pijan; ni ga več med nami = mrtev je; fotografija
  - o medijska konstrukcija realnosti: slovenska oblast je spolno sprijena
- družbena konstrukcija realnosti je vse, kar človek ustvari, naredi realno
- spolna, poklicna in družinska vloga v življenju v družbi = pomembno

THOMASOV TEOREM

- primer družbene konstrukcije realnosti
- *Če ljudje opredelijo razmere za resnične, potem so te resnične v svojih posledicah.*
- Originalni primer (Thomas & Thomas): motena duševnost □ napačna definicija situacije □ uboji
  - o Način, kako opredelim situacijo ima pomembne posledice. Predstavlja mojo resničnost, glede na katero ravnam/se vedem.
- Robert Merton: samoizpolnilna napoved □ sociološka parabola (banko opisuje, kako propade, zgolj zaradi govoric)
- **Primeri:**
  - o Solventna banka postane nesolventna, ker v to verjamejo njeni varčevalci.
  - o Medsebojni odnosi: "Ni mi všeč, ker **vem**, da ji jaz nisem všeč."
  - o Placebo (=navidezno zdravilo) in nocebo (=če verjameš, da ti nekaj škodi, ti tudi bo) učinki
  - o Woody Allen: Take the money and run □ ne uspe mu oropati banke, ker je edini, ki definira situacijo kot rop

SOCIALIZACIJA

- Proces, v katerem se posamezniki naučijo kulture svoje družbe (bistveni del poteka prek učenja jezika)
- Družine, vrstniške skupine, vzgojnoizobraževalni sistem, poklicne skupine, množični mediji ...
- Vseživljenjski proces
- Proces, v katerem dejansko postanemo ljudje.
- Sociologija: družba ima na človeško vedenje veliko večji vpliv kot narava
  - o tudi, če obstajajo biološke težnje, da se obnašamo na določen način, lahko okolje, oz. kulturni dejavniki te težnje preglasijo.
- Rezultat socializacije:
  - o naš življenjepis, ki ga gradimo z interakcijo
  - o postajamo podobni drugim, hkrati pa ostajamo v nekaterih vidikih edinstveni posamezniki.
- Družbeno življenje temelji na pravilih
- Socializacija: naučimo se pravila, vzgajati, odraščati, veščine za poklic
- Socializacija: bistveni element je interakcija: poleg prilagajanja tudi postanemo ljudje

ŽIVLJENJSKI POTEK IN GENERACIJE

- Življenjski potek: "potovanje" posameznika od rojstva do smrti
- **Kronološka starost** □ življenjska obdobja: od otroštva prek mladosti in srednjih let do starosti (=dejanska starost in obdobja)
- **Starostna kohorta:** ljudje rojeni v istem letu /določenem razponu let / ki imajo skupno časovno določilo
- **Generacija:** starostna kohorta, ki jo zaznamuje enoten zgodovinski, družbeni, kulturni okvir
- Življenjski potek = **mikro in makro** pojav
- **Individualizacija** življenjskega poteka (Ulrich Beck)
- **Primeri:**

- o Časovno določilo: vsi, ki so se poročili leta 1980 ali vsi, ki so začeli hoditi v šolo leta 1993
- o Več imen generacij: otroci velike depresije, hipijevske generacije, digitalna mularija, generacija x ali y
- **Generacija** = podoben življenjski stil, proces, stališča
- **Življenjski potek** = potovanje skozi družbenih struktur (prepletanje delovanja družbenih institucij □ **primer**: šolanje, ločitev, rojstvo, kriza, bolezni, osebni načrti, ...)
- **Individualizacija življenjskega poteka**: kronološka starost in življenjska obdobja so usklajena; posameznik ve natančno kaj sledi □ danes: ni več predpisanega zaporedja institucij v katere vstopamo in ni predpisanega časa, sami določamo, ne gledamo na tradicijo in starše, kar je prisila in težko

ERVING GOFFMAN

- Dedič simboličnega interakcionizma
- *Presentation of Self in Everyday Life (1959)*
  - o Proučevanje interakcijskih procesov ljudi v vsakdanjem življenju
    - kaj se dogaja na ravni interakcij iz oči v oči (*face to face*)
    - **Interakcijski red** (= ustvari se med vsakdanjo inetrakcijo)
- *Asylums (1961) in Stigma (1963)*
- Koncepti, kategorije:
  - o Vsakdanje življenje kot gledališka igra (vloge, scenariji, igralci, občinstvo)
  - o Dramaturška analiza (kako konstruiramo osebne predstavitve)
  - o Samopredstavljanje, upravljanje z vtisi o sebi (*presentation of self, impression management*)
  - o Predstava: kostumi, rekviziti, neverbalno komuniciranje, scena, ospredja, ozadja (*front region, back region*)
  - o Zadrega in takt ter izguba/ohranjanje obraza
  - o Osredotočena/neosredotočena interakcija
  - o Teritorialnost
- Socialne situacije = scenarij
- Vsak igralec je tudi občinstvo

- Proces vplivanja na vtise, ki jih imajo drugi o nas = **samopredstavljanje** (hočemo/vplivamo kako se drugi odzivajo do nas) □ hočemo ustvariti čim bolj ugoden vtis, želimo pognati strah, usmiljenje, ...
- **Samopredstavljanje ni laž!!!**, ampak **zamolčanje** nepomembnih stvari o nas
- Igra se razlikuje glede na sceno
- **Ospredje (front region)** = svojo vlogo igramo
- **Ozadje (back region)** = ne igramo vloge, nanjo se pripravljamo; min samonadzorovanje
- Združitev ospredja in ozadja: podvomimo v posameznikovo samopredstavljanje
- **Zadrega = izguba obraza** □ posledica: neustrezno odigrana vloga (občinstvo spregleda in opravičilo sprejme)
- **Ohranjanje obraza** = opravičilo sprejmemo in igralca spravimo iz zadrege, oz. do zadrege sploh ne pride
- Na **spodrsaljaje** se odzovemo rahločutno, s taktom □ zavedanje, da se nam lahko zgodi kaj podobnega
- Več ko osebnega prostora zasedemo/si vzamemo, bolj smo močni (po navadi moški)
- Moški bolj posegajo v osebni prostor žensk, kot obratno

25. 3. 2010

Töpfnerjevo predavanje

POLITICAL ELITES AND TRANSITION

TRANS. THEORIES: 4 PATTERNS OD COMPOSITION

1. Historical-narrative pattern:

- o in chronological order time, space and events retold descriptively
- o used in Historical Science
- o gain of knowledge: limited to „contingency“ of historical events

2. **Mono-factorial explanation:**

- o one factor taken as decisive for societal development
- o gain of knowledge: unsorted narrative in separation to other factors
- o danger: affirmative

3. **Multi-factorial explanation:**

- o includes exogenous and endogenous factors
- o gain of knowledge: identifying various factors and extracting important ones (causal?)
- o emphasis on differences

4. **Analysis on the basis of an »Organizing Idea«:**

- o historical events interpreted on the basis of a certain meta-theory
- o gain of knowledge: approve or disprove certain theory
- o danger: affirmative

DEFINITION »POLITICAL ELITE«

• **Bearer of societal highrank and key positions:**

- o „Small groups in strategical positions with the organising capacity, to take political decisions on a regular and substantial basis“
- o Function-Elite“
- o formal criterion of definition

• **People with far-reaching societal influence, who:**

1. Have Long-Term Decision- and Implementation-Power (in the framework of institutions: decisions of social relevance and collective obligation)

= **Function / Power Elite**

2. Have Social Power of Definition (whose interpretations of reality have influence on opinion-building of the majority of citizens)

= **Value-Elite**

= connection of formal and qualitative criteria

POLITICAL ELITES 1: PRESIDENTS

- Slovenia:
  - o Milan Kucan as member of politbureau SKJ main external (secession) and internal (initiating reforms) actor, 1st president 1991-2002
  - o expert-government under integration of social groups / broke on questions of economic reform (privatization)
  - o followed by government LDS (formation of Socialist Union of the Youth)
- Macedonia:
  - o Kiro Gligorov as member of politbureau SKJ main external (secession) and internal (initiating of reforms) actor, 1st president 1991-1999
  - o expert-government under integration of social groups / broke on questions of economic reform (privatization)
  - o followed by government SDSM (CP successor party)

POLITICAL ELITES 2: PARLIAMENT AND PARTIES

- Slovenia:
  - o overall consensus about basic direction of change and foreign policy
- Macedonia:
  - o ethnic division?; classification tools of concept questionable:
    - DUI = political (successor-) organisation of UCK; Albanian Parties focused on improvement rights Albanians – agendas differ marginal
    - also agendas of macedonian parties

POLITICAL ELITES 3: DIFERENTIATION

- Slovenia:
  - o since begin transition consensus about foreign policy decisions (secession, neighbours, EU)
  - o internally consensus about „democratic culture“
  - o = **type „consensus-elite“**
- Macedonia:

- o since begin transition consensus of foreign policy threaten by neighbours (EU NATO,...)
- o internally democratic culture on low level (Komandant Koki, church 1998, police, boycott...)
- o = type „fragmented elite“

POLITICAL ELITES 4: THEORY OF »THREE ELITES«

- **Elite of Transition:**
  - o Characteristics: Mission and Vision □ *secession and democratization planned*
  - o Form of Politics: Symbolic Politics □ *secession, democracy and democratic behaviour*
  - o Tasks: Institutional Choice
- **Elite of Transformation:**
  - o Characteristics: Buildup new Order
  - o Form of Politics: Reform Politics □ *institutional modification*
  - o Tasks: Buildup Democratic Institutions
- **Elite of Consolidation:**
  - o Characteristics: Integration and Customization
  - o Tasks: Politics of Distribution
  - o Form of Politics: Consolidating Democracy and Market Economy

POLITICAL ELITE 5: BEHAVIOUR AND RECRUITMENT

- 4 groups of elites in transformation in Eastern Europe: bureaucrats, technocrats, manager, intellectuals; 3 kinds of capital (**social, economic, cultural**)
- **Slovenia:**
  - o elite recruitment after independence by cultural capital (consolidation of the new state, reforming economy,...)

- o „hegemony“ of LDS (1992-2004), but exiting serious opposition and intellectuals
- o technocrats and manager
- **Macedonia:**
  - o bureaucrats and technocrats controlled the state further on (under involvement of other societal groups, e.g. criminals)
  - o steady change of polarizing powers / parties in government (SDSM / VRMODPMNE / DPA / DUI), but no difference in behaviour or recruitment
  - o no noteable oppositional elite / intellectuals / civil society existing
  - o particular winner of election changes all the positions in administration and other fields after membership in a party (= Recruitment by social capital)

DEVELOPMENT AND ELITES

- **Party-Continuum:** - in Macedonia „2. ethnic level“ of Continuum (in Science not considered), but a basic cleavage of society
- **Elite-Differentiation:** significant differences in positioning to each other and the democratic process

CASES AND THEORIES REGARDING STRUCTURES OF ELITES

- **Theory of 3 Elites:** significant differences – in Macedonia still symbolic politics prevail (1.level)
- **Elite-Behaviour and Recruitment:** significant differences – in Slovenia during reform cultural capital valued highest; Macedonia old patterns of elite recruitment not resolved (by social capital – „party schools“), change between cultural and economic capital on low level

1. 4. 2010

SKUPINE, ORGANIZACIJE IN OMREŽJA (prosojnica 6)

DRUŽBENE SKUPINE

- Družbena skupina:

- o dva ali več ljudi, ki se istovetijo drug z drugim in so v medsebojni interakciji
- o **primeri:** par, družina, klubi, študentje v letniku, poslovneži, ...
- o skupne izkušnje in interesi; "občutek o nas" □ študentje komunikologije obravnavamo druge študente kot člane, kolege
- **Charles Horton Cooley (1864-1929):** osnovna razlika: **primarne in sekundarne skupine**
  - o osnovna razlika med obema vrstama skupin je v *stopnji iskrene skrbi za sočlana* □ Živjo, kako si? : znanca ne zanima v resnici, kako si, prijateljico pa (!)

PRIMARNE IN SEKUNDARNE SKUPINE

- **Primarna:**
  - o majhna družbena skupina, katere člani imajo dolgotrajne in osebne odnose med seboj.
  - o Veliko časa preživetega skupaj, iste aktivnosti, občasno konfliktni odnosi, skrbijo za drug drugega, brez pretvarjanja, moč, opora (materialna + ...), ki niso cilj skupine; nimajo koristi drug od drugega, člane vidijo kot nenadomestljive in posebne, čustva in navezanost, smo to kar smo (se ne pretvarjamo)
  - o Družina
- **Sekundarna:**
  - o velika družbena skupina katere člani imajo skupne interese ali dejavnosti in katerih odnosi so brezosebni.
  - o Čisto nasprotje primarni
  - o Malo informacij o sočlanih, brez čustev, doseganje skupnih ciljev
  - o Kratkotrajne (= študij pri sociologiji) in dolgotrajne (= razred v OŠ)
  - o Številčne (podjetja, FDV), pazimo na obnašanje, nismo to kar smo, , pozorni na to kaj delamo, kaj damo drugim in kaj drugi dajo nam
- Primarna in sekundarna skupina □ idealni tip skupin (v resnici imajo skupine značilnosti obeh teh tipov)

KONFORMIZEM IN POSLUŠNOST

- **Poslušni** smo, ko spremenimo vedenje na podlagi navodila/ukaza, ki pride od osebe z avtoriteto;
  - o Ker ljudje prejemamo ukaze drugih in jih poslušamo, lahko nanje krivdo obrnemo in zato smo ljudje pripravljeni na zelo moralno sporna dejanja □ ker

imamo opravičilo, ki je zagotovljeno, avtoritarno oblast + odgovornost prenesemo na drugega

- o Ali poslušati navodila/ali slediti etičnim normam??
- o Prelaganje odgovornosti na žrtve □ SLO ima velik problem
- o **Primer:** izbrisani, napadi na homoseksualce
- o Razčlovečenje in razosebljenje opravičuje brutalnost
- **konformni** pa smo, ko je sprememba našega vedenja posledica posnemanja/sledenja vedenja drugih (ni eksplicitne zahteve): brez ukaza
- Zakaj smo konformistični?
  - o Ker podvomimo vase
  - o Ker želimo ugajati drugim
- **Solomon Asch: konformnost**

FORMALNE ORGANIZACIJE

- velike, sekundarne skupine, ki so ustanovljene za učinkovito doseganje ciljev
  - o državna uprava, podjetja, medvladne organizacije, mednarodne nevladne organizacije, transnacionalne korporacije itd.
- MAX WEBER:
  - o **Birokracija:** posebna oblika formalne organizacije, temeljna značilnost moderne industrijske družbe
  - o Beseda birokracija ni slabšalni pojem v sociologiji, drugače je
- **Webrova teorija družbenega delovanja:**
  - o človekovo delovanje usmerjajo **pomeni**. Če hočemo razumeti in pojasniti delovanje, moram razumeti pomene in motive, na katerih temelji
  - o Glede na pomene, na katerih temeljijo, je identificiral tri tipe delovanja:
    - **Afektivno:** izhaja iz čustvenega stanja posameznika v nekem trenutku (živčni izbruhi)
    - **Tradicionalno:** posameznik deluje na določen način zaradi ukoreninjene navade, ker je tako že ravnal (ne zavedanje tistega, kaj počne; instinktivno)

- **Racionalno:** posameznik se jasno zaveda cilja takega delovanja + sistematično ocenjevanje različnih sredstev za doseganje cilja in izbira najprimernejšega sredstva (manager, ki želi povečati produktivnost; cilj je jasno opredeljen) □ Weber: prevladujoč način delovanja v družbi

MAX WEBER: RACIONALNO DELOVANJE, BIROKRACIJA

- racionalno delovanje v moderni industrijski družbi je prevladujoč način delovanja
  - o v državni upravi, na gospodarskem področju, v izobraževanju itd.
  - o Vse večje prevladovanje racionalnega delovanja = proces racionalizacije:
    - uporaba znanja/zanašanje na znanje – namesto na magijo, verovanja, čustva – v kontekstu brezosebnih odnosov s ciljem doseganja vse večjega nadzora nad zunanjim svetom
- **Birokracija je racionalno delovanje v institucionalizirani obliki.**
- Birokracija je tudi sistem nadzora
  - o hierarhična organizacija, nadrejeni nadzirajo in disciplinirajo delovanje podrejenih
- Da bi bil nazor uspešen, ga moramo imeti za **legitimnega**
  - o Legitimnost nadzora je povezana z družbenim delovanjem
    - Afektivno, tradicionalno in racionalno delovanje: vsako ima svoj **motiv za poslušnost**: čustva, običaj, razum
    - Tipi legitimnega nadzora so: **karizmatična oblast, tradicionalna oblast in racionalno-legalna oblast.**
- Za vsako obliko oblasti je tipična določena oblika organizacije
  - o birokracija je rezultat racionalno-legalne oblasti
- **DEFINICIJA BIROKRACIJE**
  - o racionalno oblikovana hierarhična organizacija, katere namen je učinkovito opravljanje obsežnih in kompleksnih nalog na podlagi formalnih pravil.
    - **Primer:** vodenje države, vodenje fakultete, gradnja mesta, vodenje podjetja
- **Ključni elementi idealne birokratske organizacije so:**
  - o Specializacija nalog, pristojnosti
  - o Hierarhija uradov

- o Delovanje po formalnih pravilih in predpisih
- o Strokovno znanje in kvalifikacije
- o Brezosebnost
- o Komuniciranje v pisni obliki
- Webrovo opozorilo o nevarnostih birokracije – strog nadzor uslužbencev, osredotočenost na ozko, specifično stroge naloge, ki zmanjša človekovo avtonomnost + brezosebna = nehumana, saj ljudi spreminja v številke
- **Weber: birokracija je neosebna železna kletka racionalnosti**

MAX WEBER: IDEALNI TIP

- metodološki pripomoček za preučevanje realnosti
- **čisti** tip, ki tak v realnosti ne obstaja, izkrivljena podoba/opis določenega družbenega pojava
- nekatere lastnosti idealnega tipa so potencirane, druge zanemarjene;
  - o le najbolj racionalne lastnosti oz. le tiste, ki so v medsebojni racionalni oz. logični zvezi;
- ni niti zaželeni ("ciljni") tip niti povprečni tip, pač pa logični ekstrem.
- Izkrivljena podoba določenega družbenega pojava, ki v realnosti ne obstaja = **idealni tip**
- Idealni tip birokracije = birokracija v celoti kot racionalna

ERVIN GOFFMAN: TOTALNE INSTITUCIJE

- Poseben tip birokratske organizacije
- Totalna institucija je:
  - o prostor za bivanje in delo,
  - o kjer veliko število posameznikov s podobnim položajem,
  - o za precejšnje časovno obdobje odrezanih od širše družbe,
  - o živi skupaj prisilno, formalno vodeno obdobje življenja.
- Standardiziranost aktivnosti

- Cilj: spreminjanje identitete, resocializacija □ *ponižanje jaza*
- **Primer:** psihiatrična bolnišnica, koncentracijska taborišča
- Zakaj ponižanje? Ker bi to zlomilo gojenčev prejšnji jaz, in bi se vzpostavil nov
- Gojencem uporniška dejanj pomenijo to, da ima še vedno nekaj nadzora nad okoljem
- Pri večini ne pride do radikalne, stalne spremembe

MCDONALDIZACIJA

- **George Ritzer (1992):**
  - o paradigmatični model racionalizacije v sodobnih družbah = restavracija s hitro prehrano McDonald's
- načela njenega delovanja:
  - o **učinkovitost, izračunljivost, uniformnost/predvidljivost in tehnološki nadzor** so preniknili v mnoga družbena področja □ zdravstvo, univerzo, šport, novinarstvo, potrošnja nasploha (nakupovanje, turizem), celo v rojevanje in umiranje
- **Učinkovitost:** uporaba najbolj optimalnih sredstev za doseg cilja, zelo hitro od "biti lačen" do "biti sit"
- **Izračunljivost:** osredotočenost na merljivo
  - o enačenje kvantitete s kvaliteto
  - o popolno kvantificiranje storitve
- **Uniformnost in predvidljivost** (enaki sendviči povsod po širnem svetu)
- **Tehnološki nadzor nad ljudmi: cilj: omejiti** nepredvidljivost človekovega delovanja □ avtomatizacija kuhinjske opreme
- Tehnologija nadzoruje človeka
- Ritzer: univerze so mcdonaldizirane (ni spontanosti, veselja, kreativnosti, hitro se mora doštudirati, testi za obkrožanje, ni avtonomije)

SOCIALNA OMREŽJA

- **Socialno omrežje:** mreža družbenih vezi med ljudmi; struktura odnosov, ki povezuje družbene akterje; skupek družbenih akterjev in povezav med njimi

- o sestavljena iz skupka vozlišč = družbenih akterjev (oseb, organizacij, držav ...) in povezav, ki povezujejo vse ali pa samo nekatere akterje
- o sociološki proces □ presegajo pomen primarne skupine in organizacije
- o merimo lahko število povezav, gostoto, smer, jakost, funkcijo, kakovost, vsebino, ...
- o poznamo omrežje oseb, držav, organizacij, skupin, ...
- socialna omrežja v sodobni družbi □ razvlečena, ohlapna, onemogočena (zaradi interneta, GSM-a, avta, ...
  - o ne živimo več v geografski skupnosti ampak v omreženi skupnosti
- omrežja □ ljudje, za katere vemo in oni vedo za nas

OMREŽENA DRUŽBA

- **Manuel Castells**, “*network society*” (delo: ***The information age***)
- Nova vrsta družbe, ki temelji na *informacijski tehnologiji* – le-ta aktivno vključuje in povezuje vse drugo
  - o ekonomska, socialna, politična moč vključujejo informacijsko tehnologijo
  - o družbene institucije vključujejo informacijsko tehnologijo – od vojske do zabave in zasebnosti
  - o stari vzorci skupinskega življenja so zamenjani z **mreženjem** ob “realnih” so nastale še virtualne skupnosti □ nastanek novih oblik kriminala, političnega boja, novih kulturnih fenomenov
  - o disperzija družbene moči
  - o nova vrsta gospodarstva (network economy), nove vrste organizacij (network enterprise), nove oblike dela/zaposlitve, individualizirane povezave med delovno silo in kapitalom, naraščanje pomena intelektualnega kapitala
- Informacijska tehnologija spreminja **časovno** (sedanjost/prihodnost/preteklost) in **prostorsko urejenost** (lokalno/globalno)

